

Olmensesteenweg, Ham

Programma van Maatregelen

Auteur:

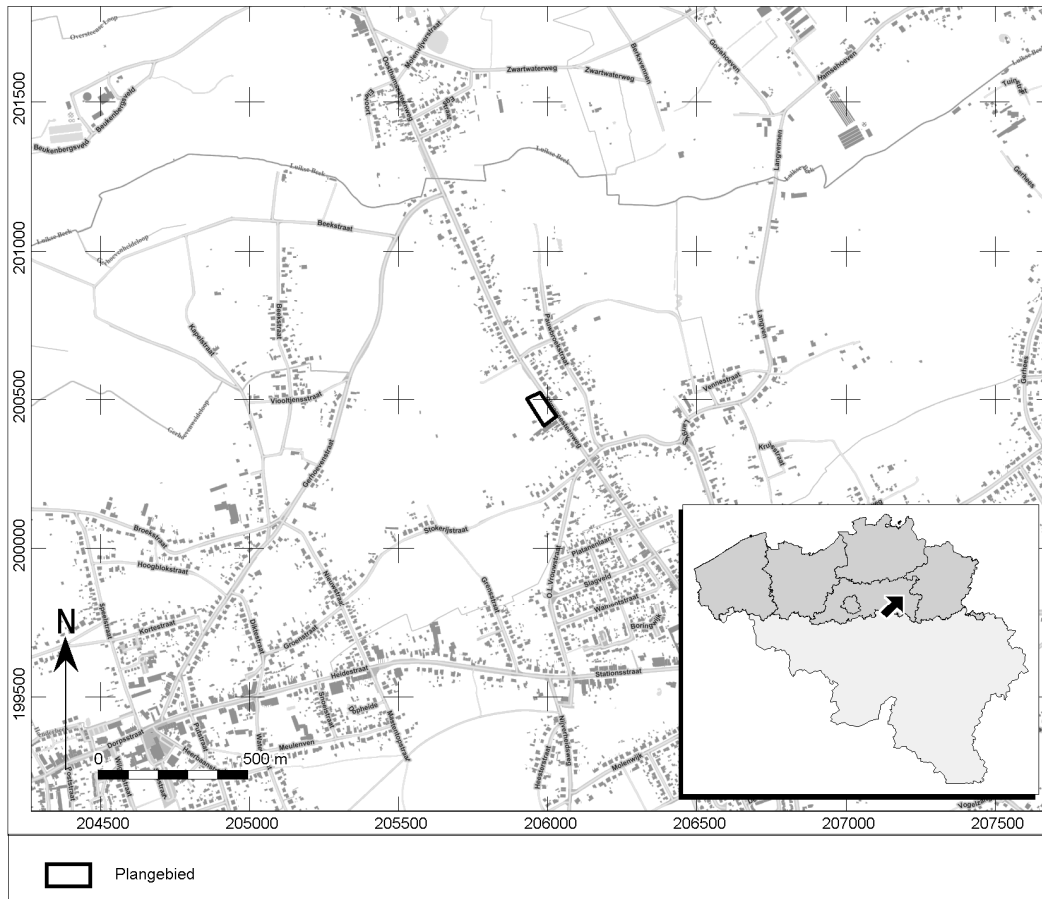
F. Stevens

Autorisatie:

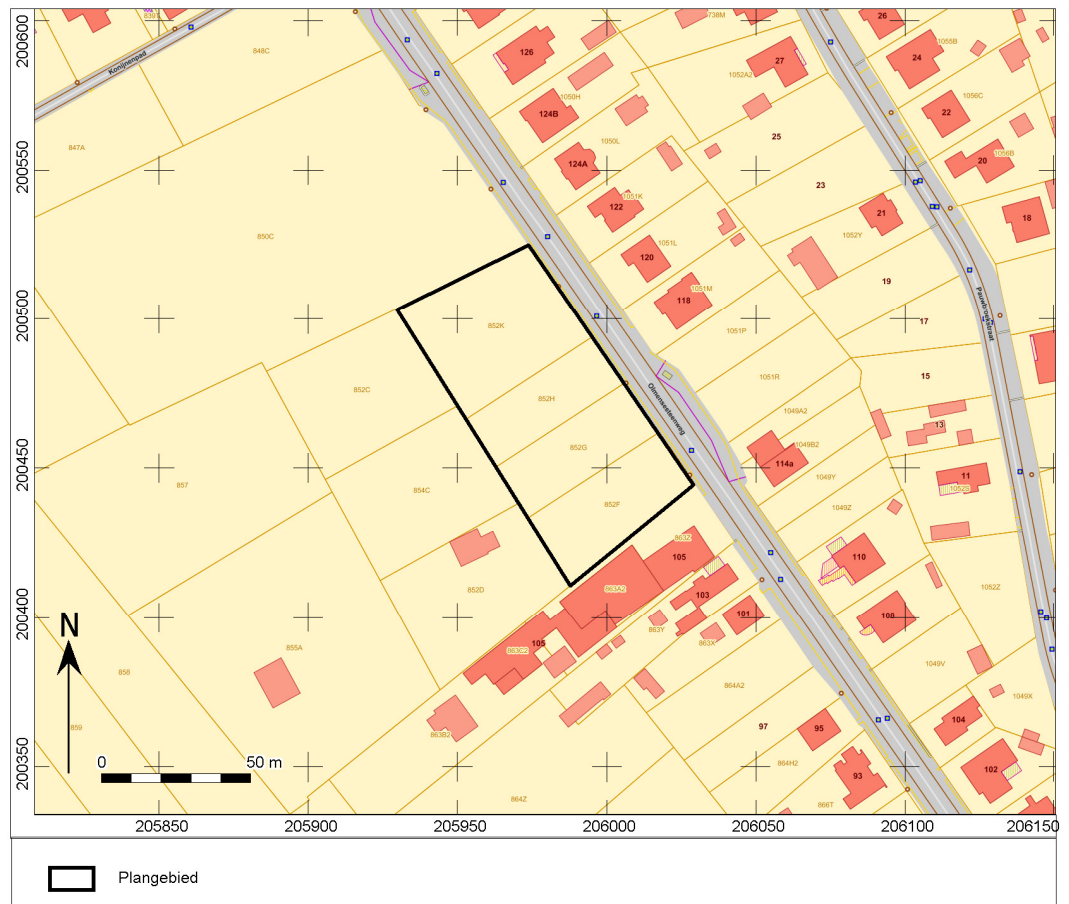
X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094)

1 Inleiding

In opdracht heeft het Vlaams Erfgoed Centrum in december 2019 en januari 2020 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Olmensesteenweg te Ham (Afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen herverkaveling van de bestaande percelen.

Afb. 1. Het plangebied op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

Afb. 2. Het plangebied en omgeving op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

2 Het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

2.1 Het uitgevoerde vooronderzoek

Er is een bureauonderzoek uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen herverkaveling. Op basis van het bureauonderzoek is de volgende archeologische verwachting opgesteld:

Er geldt een lage tot middelhoge verwachting voor archeologisch resten in het plangebied. Het gebied ligt in een zone op geruime afstand van een waterloop. Dit is een vereiste om bewoning uit de vroege prehistorie te kunnen verwachten. De verwachting op artefactensites uit de Steentijd is daarmee laag.

Voor sporensites uit de periode Neolithicum tot en met Middeleeuwen geldt er een middelhoge verwachting. De landschappelijke ligging sluit niet uit dat bewoning heeft (kunnen) plaatsvinden. Over archeologische vindplaatsen in de omgeving is weinig bekend. Tot op heden heeft er ook weinig onderzoek plaatsgevonden, wat het kennispotentieel juist vergroot.

Voor de historische periode is de verwachting laag aangezien het gebied buiten bestaande historische gebieden ligt. Op de oudst bekende historische kaart uit 1744 is er het gebied nog niet ingericht. Pas op de Ferrariskaart is de Olmensteenseweg zichtbaar. Gedurende de 19^e en 20^e eeuw is er op verschillende historische kaarten en luchtfoto's geen bebouwing zichtbaar en is het gebied ingericht geweest als bosgebied.

Op basis van bovenstaande overwegingen kan voor de zone van de geplande werken de volgende specifieke verwachting worden opgesteld:

- Een lage verwachting voor een vondstniveau uit het Paleolithicum en/of Mesolithicum.
- Een middelhoge verwachting voor een sporenniveau uit het Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen.
- Het plangebied is in de Nieuwste tijd in gebruik als weide- en akkerland met enkele landwegen. Er worden dan ook geen sporenniveaus uit deze periode verwacht, uitgezonderd incidentele sporen van activiteiten gerelateerd aan bovengenoemd landgebruik. Het kennispotentieel van dergelijke sporen is laag.

Door de geplande herverkaveling en latere herontwikkeling van het plangebied kunnen archeologische waarden verstoord raken door bodemingrepen of kan kennis versnipperd raken door de opdeling in meerdere percelen. Om deze reden wordt uitgegaan van een integrale verstoring van het plangebied. Aangezien eventuele archeologische resten bedreigd kunnen worden in het plangebied dient er verder onderzoek uitgevoerd te worden.

3 Gemotiveerd advies over het al dan niet nemen van maatregelen

3.1 Volledigheid van het onderzoek

Er werd enkel een bureaustudie uitgevoerd in verband met het plangebied. Verder vooronderzoek zonder of met ingreep in de bodem is momenteel omwille van economische en/of juridische redenen niet wenselijk. Hierdoor zal het programma van maatregelen ingediend worden volgens het uitgesteld traject. Op basis van het bureauonderzoek is het mogelijk een archeologische verwachting op te stellen op basis van de ligging van het plangebied in het landschap, de landschappelijke kenmerken, het gebruik van kaartmateriaal en omringend archeologisch vondsten.

3.2 Bepalen van de maatregelen

De geplande werken kunnen een impact hebben op het kennispotentieel van eventuele archeologische waarden binnen het plangebied. De aan- of afwezigheid van een archeologisch vindplaats, de karakteristieken en de bewaringstoestand van een eventuele site en welke waarde ze heeft, zijn echter nog onvoldoende vastgesteld.

Conform de code van Goede praktijk (CvGP Versie 4.0) wordt de keuze voor de methode voor verder vooronderzoek gebaseerd op de volgende vier criteria:

1° is het MOGELIJK deze methode toe te passen op dit terrein?

2° is het NUTTIG deze methode toe te passen op dit terrein (levert het iets op)?

3° is het overdreven SCHADELIJK voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?

4° is het NOODZAKELIJK deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Landschappelijk bodemonderzoek

Nee, uit de bureaustudie is een lage verwachting op artefactensites naar voren gekomen. Tevens zijn er geen indicaties voor bodemverstoringen in het verleden, met uitzondering van agrarisch gebruik. Een landschappelijk bodemonderzoek zal daarmee slechts beperkte kenniswinst opleveren.

Geofysisch onderzoek

Nee, geofysisch onderzoek leent zich onvoldoende om de archeologische verwachting, sporenniveaus uit de periode Neolithicum – Late Middeleeuwen, op een efficiënte wijze te onderzoeken.

Veldkartering

Nee, de kennis die verkregen wordt uit een veldkartering is te beperkt qua kenniswinst ten opzichte van de archeologische verwachting (sporenniveaus uit de periode Neolithicum – Late Middeleeuwen). Daarmee biedt een veldkartering onvoldoende kenniswinst.

Vooronderzoek met ingreep in de bodem

Verkenkend / waardeend booronderzoek

Nee, uit de bureaustudie is een lage verwachting op artefactensites uit de Steentijd naar voren gekomen.

Proefputten

Nee, uit de bureaustudie is een lage verwachting op artefactensites uit de Steentijd naar voren gekomen.

Proefsleuven

Ja, een proefsleuvenonderzoek is een nuttige en efficiënte manier om sporenniveaus in kaart te brengen.

	Toepasbaarheid	Criteria
Landschappelijk booronderzoek	nee	
Geofysisch onderzoek	nee	
Veldkartering	nee	
Verkenkend en Waarderend booronderzoek	nee	
Proefputten	nee	
Proefsleuven	Ja	Een proefsleuvenonderzoek is noodzakelijk om de archeologische verwachting op een sporenniveau

uit de periode Neolithicum – Late Middeleeuwen
te toetsen.

Bij aanwezigheid van een sporenniveau met
voldoende kenniswinst, dient het
proefsleuvenonderzoek opgevolgd te worden door
een opgraving.

4 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

4.1 Administratieve gegevens

Uitgevoerde fasen binnen archeologienota:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	Herverkaveling
Locatie:	Olmensesteenseweg
Plaats:	Ham
Gemeente:	Ham
Provincie:	Limburg
Kadastrale gegevens:	Ham, afd. 1 sectie A nrs. 842f 842g 842h en 852k/ex
Diepte bodemverstoring	Niet van toepassing
Oppervlakte plangebied	5327 m ²
Coördinaten (<i>bounding box</i> ; <i>Lambertcoördinaten</i> (<i>EPSG:31370</i>))	205929.8 / 200410.7 206029.1 / 200410.7 205929.8 / 200524.8 206029.1 / 200524.8

4.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Ten aanzien van het vervolgonderzoek met ingreep in de bodem zijn de volgende onderzoeksvragen van toepassing..

4.2.1 Proefsleuvenonderzoek

Dit zijn de mogelijke onderzoeksvragen:

- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
 - Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
 - Wat is de omvang?
 - Komen er oversnijdingen voor?
 - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de gedeeltelijke afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?

4.3 Onderzoekstechnieken en -methoden en -strategieën

4.3.1 Proefsleuvenonderzoek

Om een betrouwbaar beeld te kunnen vormen van de aanwezige archeologie binnen het onderzoeksgebied, zal een oppervlakte van ongeveer 12,5% worden onderzocht door middel van proefsleuvenonderzoek. Er is gekozen voor dit percentage omdat op die manier genoeg oppervlakte onderzocht kan worden om een goede archeologische verwachting te bekomen van het plangebied. De proefsleuven worden gelijkmatig verspreid over het plangebied aangelegd volgens het systeem van continue sleuven. Het proefsleuvenonderzoek dient alleen om een beter grip te krijgen op de archeologische verwachting. Indien er archeologie aanwezig blijkt te zijn, dient een vervolg onderzoek plaats te vinden in de vorm van een vlakdekkende opgraving in de zones waar uit het proefsleuvenonderzoek archeologische resten aanwezig blijken te zijn.

In totaal worden er 6 proefsleuven gepland. Ze hebben een afmeting van 2 x 50m, hebben een zuidwest-noordoost oriëntatie, haaks op de Olmensteenseweg en beslaan een totale oppervlakte van 600m², wat overeenkomt met ongeveer 10% van het plangebied. Verder is er nog ruimte voor ongeveer 2,5% van het plangebied om extra kijkvensters te plaatsen waar nodig. De tussenafstand tussen de sleuven bedraagt ca. 15m waardoor de sleuven maximaal gespreid worden.

De proefsleuven zullen worden uitgegraven tot op het eerste archeologisch leesbare niveau. De aanleg van kijkvensters is nodig om een spoor of een concentratie van sporen waarvan de interpretatie en de waardering niet onmiddellijk duidelijk is, beter te kunnen onderzoeken. Mogelijk kunnen deze ook een schijnbare afwezigheid van sporen aantonen. Kijkvensters worden, afgezien van hun ligging, afmeting en vorm, op dezelfde wijze als proefsleuven aangelegd.

Het proefsleuvenonderzoek zal als volgt worden uitgevoerd:

- Er zal worden gegraven met een graafmachine met gladde bak.
- Op alle locaties vindt het graven plaats op aansturing van een archeoloog.
- Bij het verdiepen worden vondsten per stratigrafische laag verzameld. Het vlak en stort wordt met een professionele metaaldetector systematisch en vlakdekkend onderzocht. De vulling uit de gecoupeerde sporen wordt ook nagezocht met de metaaldetector.
- Bij de aanleg van de vlakken wordt vondstmateriaal per stratigrafische eenheid of per spoor verzameld. Indien deze niet herkenbaar of aanwezig zijn, worden vondsten in vakken van 2 x 2 m verzameld. De verzamelstrategie kan al naar gelang de bevindingen worden aangepast.
- Indien sprake is van vondstconcentraties (crematies, concentraties scherven, vuursteen), worden deze als puntlocaties ingemeten. Metaalvondsten (uitgezonderd spijkers) worden eveneens als puntlocaties ingemeten.
- Vondsten worden zoveel mogelijk aan een spoor of laag toegewezen. Gesloten vondstcomplexen worden integraal verzameld. Stortvondsten worden indien mogelijk per sleuf verzameld en geregistreerd.
- Het te documenteren vlak wordt waar nodig geschaafd, gefotografeerd, ingekrast en direct digitaal ingemeten met een *robotic Total Station* (rTS). Met de rTS worden vlak- en maaiveldhoogtes digitaal ingemeten.
- Een representatief deel van de sporen wordt gecoupeerd voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.
- Alle antropogene sporen worden gefotografeerd, ingetekend (schaal 1:20) en beschreven. Waar mogelijk worden sporen bemonsterd voor natuurwetenschappelijk onderzoek.
- Er worden gedurende het veldwerk foto's gemaakt van de algemene situatie, de vlakken, de profielen, van grondsporen in het vlak en van de coupes. Voor publicitaire doeleinden en/of eventuele communicatie-uitingen worden geregeld actie- en sfeerfoto's gemaakt.
- Fragiele en/of belangwekkende vondsten worden op de plaats van aantreffen gefotografeerd alvorens gelicht te worden.
- Profielen en coupes worden schaal 1:20 getekend. De profielen zullen bij een eenduidig profiel gedocumenteerd worden door middel van profielkolommen om de 20 meter. Indien de stratigrafische bodemopbouw complex is of sterk afwisselend is, zal een lengteprofiel worden gedocumenteerd. Op de profieltekeningen worden de TAW-hoogten gezet en tevens zal de

hoogte van het opgravingsvlak aangegeven worden op de tekening. Bij grote profieltekeningen kan, op voorspraak van de erkend archeoloog, een andere schaal worden gehanteerd.

- Bij het aantreffen van bijzondere archeologische resten wordt, indien nodig, een specialist geraadpleegd die, conform de Code van Goede Praktijk, deze archeologische resten verder onderzoekt en conserveert.
- Indien een proefsleuf niet volledig kan worden aangelegd zoals gepland als gevolg van hevige begroeiing of bebouwing, zal de proefsleuf op verantwoordelijkheid van de erkende archeoloog worden verplaatst of opgedeeld, waarbij de sleuf zo veel mogelijk zijn oorspronkelijke positie zal behouden.
- De grond wordt gestockeerd langs de werkputten. Daarbij wordt de bovengrond gescheiden gehouden van de andere grond. Na het documenteren en afwerken van de werkput wordt de grond terug gestort (in lagen van max. 50 cm) en aangereden.

Afb. 3. De proefsleuven gepland op het plangebied

Het onderzoek wordt uitgevoerd conform de bepalingen in de Code van Goede praktijk, specifiek zoals verwoord in hoofdstukken 8 en 12.

4.4 Randvoorwaarden

Aangezien het plangebied braak ligt dienen er geen extra maatregelen genomen te worden.

4.5 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er worden geen afwijkingen voorzien ten aanzien van de Code van Goede Praktijk. Indien tijdens het veldwerk blijkt dat een afwijking noodzakelijk dan wordt dit gemotiveerd beschreven in de nota.